

EMAKUNDE-EMAKUMEAREN EUSKAL ERAKUNDEA

GENEROAREN ARABERAKO
ERAGINAREN EBALUAZIOA
LURRALDE-PLANGINTZAN
ETA HIRIGINTZAN

2018

“Generoaren araberako eraginaren ebaluazioa: lurralde-plangintza eta hirigintza”

Dokumentu hau Red2Red Consultores enpresak egin du Emakumearen Euskal Erakundearentzat (Emakunde), Eusko Jaurlaritzaren Ingurumen, Lurralde Plangintza eta Etxebizitza Sailaren berdintasunerako administrazio-atalarekin elkarlanean.

2017ko abendua

AURKIBIDEA

AURKIBIDEA	3
1. TESTUINGURUAN KOKATZEA.....	4
2. GENEROAREN ERAGINA EBALUATZEKO AZTERTU BEHARREKO ALDERDI GILTZARRIAK.....	7
2.1. EMAKUMEEN ETA GIZONEN PRESENTZIA SEKTOREAN	7
2.2. BERDINTASUNIK EZAK BALIABIDEAK LORTZEKO ORDUAN.....	11
2.3. BERDINTASUNIK EZAK EMAKUMEEN ETA GIZONEN PARTE HARTZEAN ..	16
2.4. ARAU SOZIALEN ETA BALIOEN ERAGINA.....	19
2.5. BERDINTASUNAREN ARLOKO BERARIAZKO AGINDUAK.....	23
3. LEGERIA	26
4. DATUEN ITURRIAK.....	27
5. ERREFERENTZIAZKO DOKUMENTUAK	29
AZTERLANAK ETA TXOSTENAK	29

1. TESTUINGURUAN KOKATZEA

Hiritarren eguneroko bizitzako arlo ezberdinetan emakumeen eta gizonen arteko aukera-berdintasuna sustatzen duen politika bat garatzeko, gure hirien diseinuari eta egiturari erreparatu behar diegu. Horregatik, herritar guztiak bertara egin daitezten lortzeko, ezinbestekoa da genero-ikuspegia hirigintzan aplikatzea, beren premia eta itxaropen ezberdinak kontuan izanik, betiere; hala, aukera berberak izango dituzte hiriak eskaini diezazkiekeen ondasunak eta zerbitzuak erabiltzeko orduan. Jarraian, genero-ikuspegia zeharka sartzeko aintzat hartu behar diren alderdi nagusiak zehazten dira.

Genero-rolen, laneko sexu-bereizketaren eta emakumeak ordaindu gabeko lanean nagusi izatearen eragina eta horren ondorioz emakumeek eta gizonek hiria ezberdin erabiltzea. Emakumeek askotariko lanak egin behar dituzte egunero, baina oztopo handi bati egin behar diete aurre; izan ere, gizonak helburu eraikitako eremu eta hirietan bizitzeak zailtasun ugari dakarzkie emakumeei. Aniztasunak izan behar du abiapuntu espazioak planifikatzeko unean; aniztasunetik, hain zuzen ere, planteatu behar dira emakumeen beharrezkoak, beraiantzat irisgarriagoak eta seguruagoak diren lurraldeak eraikitze aldera.

Illo horretan, pertsonak, emakume zein gizon, behar eta itxaropen ezberdinak aldarrikatzen dituzte lurraldea eta hiriko espazioak erabiltzeari dagokionez, eguneroko bizitzan gain hartzen dituzten genero-rol desberdinetan sorburu dutenak; izan ere, bere horretan jarraitzen du laneko sexu-bereizketak eta, hori dela eta, emakumeen esku geratzen dira batik bat ordaindu gabeko zaintza-lanak.

Emakumeak lan-merkatuan txertatuz joan dira, baina gizonen txertaketa paraleloa ez da esanguratsua izan etxeko lanei eta zaintza-lanei dagokienez. Horrenbestez, lan-zama bikoitza dute emakumeek, ordaindutakoa eta ordaindu gabekoa, alegia. Zama bikoitz horrek eragin nabaria du emakumeen antolaketa-beharretan eta itxaropenetan, besteak beste, eremu publikoari, garraioari, ekipamenduei (lurraldekoak zein hirikoak), merkataritzari eta etxebizitzari dagokienez.

Hiri-plangintzak eta lurralde-antolamenduak pertsonen bizi-zikloetan jatorria duten premiak ere izan behar dituzte kontuan, baita horien bilakaera ere, gizonek eta emakumeek bere egiten dituzten genero-rol ezberdinen arabera. Genero-ikuspegia barne hartzen duen hiri-inguruneak gai izan behar du bizitzako alderdi desberdinak orekatzeko, batez ere bizitza pribatua eta eremu publikoa.

Gizonek eta emakumeek eremu publikoko eta garraioko segurtasunari dagokionez duten pertzepzio desberdina, eta horrek emakumeek hiri-ondasunak eta -zerbitzuak erabiltzeko orduan eragiten duen inpaktu negatiboa. Genero-ikuspegia hiriaren kudeaketan eta eraikuntzan txertatzeak denboraren eta espazioaren dimentsio hobek erdiestea ere badakar; ondorioz, besteak beste, ekipamenduak hobeto

banatuko dira, garraio-sareak eraginkorragoak eta seguruagoak izango dira, etxebizitza eskuratzeko aukera gehiago egongo dira eta, batez ere, emakume askok auzoetan bizimodua ateratzeko mugatzat jotzen duten segurtasunik eza murriztuko da.

Azterlan askok frogatzen duten moduan, emakumeek beren mugikortasuna eta hiriko espazioaren erabilera mugatzen dute segurtasunik sentitzen ez dutelako, eraso sexualak eta emakumeen kontrako beste indarkeria mota batzuk izateko arriskua dela eta. Hala, ezkutuko segurtasunik eza pertsonaren erabateko garapenerako oztopo bilakatzen da, eta hiri-ondasunak eta -zerbitzuak erabiltzeko eskubidea ere murriztuta geratzen da.

Azterlanen arabera, bestalde, oso garrantzitsua da eremu bat segurutzat hartzeko modu subjektiboa; kasu honetan, emakumeen beraien esperientzia ezinbestekoa da. Ikuspuntu horretatik, emakumeen ahotsa erantsi egin behar da, bai parte hartzeko prozesuetan bai hirigintza-kudeaketan erabakiak hartzean, orain arte behar baino gutxiago ordezkatu baitira hiri-plangintzan.

Emakumeen eta gizonen arteko desparekotasun ekonomikoak hirietan bizitza osoa izatea ahalbidetzen duten baliabideak eskuratzeko aukera ezberdinen zantzu dira. Hala bada, ordaindutako enplegu-tasa txikiagoak, soldata-arrailek eta laneko sexu-banaketari lotutako beste faktore batzuek, besteak beste, desabantaila ekonomikoak dakarzkie emakumeei; desabantaila horien ondorioz, gainera, hirian oinarrizkoak diren baliabideak izateko aukera desberdinak dituzte emakumeek, etxebizitza, ibilgailu pribatua eta aisia, kasurako, eta horrek sakondu egiten du aipatu desparekotasuna. Egoerok hiri-plangintzan izan behar dira kontuan, berdintasunik ezaren ondoreak arintzearen.

Hirien eraikuntzari lotutako lanbideetan eta erakundeetan emakume gutxi egotea. Askotariko arrazoiengatik, emakume gutxiagok betetzen dituzte erantzukizun politikoa duten zuzendaritza-karguak arlo horietan. Zergatiok dira, besteak beste, sektoreari lotutako hezkuntza-adarretara sartzen diren emakume kopuru txikiagoa, emakume askok lan-merkatu horretan txertatzeko dituzten zailtasunak edo lurralde-zein hiri-plangintzaren alorreko lanbide asko gizonen esparru direla dioten estereotipoak.

Esparru horretan emakumerik ez egoteak zerikusia izan dezake jatorriz “zaintzaren hirigintza” ez egotearekin. Aipatu ere duan, zaintzez arduratzen diren pertsonen egunero egin beharreko lan-kateek izan beharuko lukete, hain zuzen ere, lurralde- eta hiri-plangintzan genero-ikuspegia txertatzeko ardatza.

Labur esanda, hiri-plangintzako aukera-berdintasunak zenbait ekimen izan behar ditu berekin, gai direnak hiri inklusiboak sortzeko, hiriek bereizgarri duten benetako dibertsitatea kontuan hartuta betiere, denok izan dezagun hiriaz gozatzeko eskubidea.

Nolanahi ere, eta arloan adituak direnek adierazi duten legez (I. Sánchez de Madariaga), hiri-politiken esparrua da **genero-ikuspegia txertatzeko aukera gutxien duen politika publikoen esparruetako bat**; esperientzia gehienak, izan ere, proiektu

pilotuei edo neurri espezifikoiei dagozkie, ez ordea eraldaketa integraleko egiturazko erantzun bati, genero-ikuspegia zeharka sartuta.

Hala bada, **garapen jasangarrirako nazioarteko agenda** erreferentzia-esparru berria da norabide horretan aurrera egiten jarraitzeko: batetik, Garapen Jasangarrirako 2030eko Agendaren eraginez, planetaren jasangarritasunerako esparru berria hartu zen 2015eko irailean, Garapen Jasangarriaren Helburuen (GJH) bitartez. 5. helburua genero-berdintasunari buruzkoa da, hain zuzen ere; 11. helburua, berriz, hirigintzaren gainekoa (hots, "hiriak seguruak, inklusiboak, erresilienteak eta jasangarriak izan daitezen lortzea"). Helburuok elkar elikatzen dute. Bestetik, 2016ko urrian onetsitako Hiri Agenda Berriaren (Habitat III) asmoa da datozen bi hamarkadetan hiri-plangintza eta -garapenerako gida izatea; bertan, ekonomia, gizarte eta giza garapen jasangarriaren eragiletzat hartzen da hiri-garapena, non pertsonak baitira politikaren muina.

Agenda horiek abiapuntu sendoa dira hirigintzan genero-berdintasunaren politiketan jauzi kualitatiboa emateko, eta gobernu nazional guztiek babesten dituzte. Oinarri horietatik "hirigintzan berdintasun-politiken belaunaldi berria" garatu daiteke (Sánchez de Madariaga, 2017); aipatu politikei esker, beroriek hobeto ezagutu ez ezik, posible da jardun-politiketan egiturazko aldaketak sortzen dituzten eta proiektu pilotuetan beharrezkoa den esperimenez haraindi joatea ahalbidetzen duten lege-aldakuntzak dakartzan erakunde-gaitasuna ere eraikitzea, alderdi guztietan intersektionalitatea txertatuko duena.

Ildo horretan, Euskal Autonomia Erkidegoko Lurralde Antolamenduaren Gidalerroen (LAG) aurrerapena aitzindari da Europan, genero-ikuspegia zeharkako ardatz gisa txertatu da eta.

2. GENEROAREN ERAGINA EBALUATZEKO AZTERTU BEHARREKO ALDERDI GILTZARRIAK

2.1. EMAKUMEEN ETA GIZONEN PRESENTZIA SEKTOREAN

Hiru euskal lurraldeak, eta batez ere EAEko hiri-eremu handiak, gutxi feminizaturik egoteak (hain zuzen ere, % 52,96 Bilboko udalerrian, % 53,12 Donostian eta % 51,26 Gasteizen) aditzera ematen du genero-ikuspegia erantsi behar zaiela hirion antolamendu- eta diseinu-politikei.

Hiri handietan ez ezik, landa-eremuan ere ikus daitezke jarraian aipatzen diren genero-desparekotasunak. Euskal Autonomia Erkidegoaren Lurralde Antolamenduaren Gidalerroetan adierazten den legez, landa-eremuan, genero-desparekotasunak nabarmenagoak dira garraioa, zerbitzuak, ekipamendu eta lantokiak eskuratzeko unean; horien ondorioz, izan ere, zaintzarako ekipamenduak eta zerbitzuak erabili behar dituzte, zerbitzuen eta ekipamenduen sarearen kapilaritateari dagokionez.

Emakumeek hiri-eremua ezberdin erabiltzeak zenbait gogoeta dakartza berekin, bertan dituzten beharrei buruz. Hala, eguneroko zaintzen arduradun nagusi diren aldetik, askotarikoak dira emakumeek normalean egiten dituzten lanak; hori dela eta, garrantzi handiko bi alderdi aztertu behar dira beren premiak asebetetzeko: batetik, mugikortasuna, eta, bestetik, segurtasuna.

EAEko Mugikortasun Inkestaren arabera¹, hiri barruan (% 71,8) **lekualdatzen** dira emakumeak batik bat lanegunetan, eta oinez gehienbat (% 52,0 gizonen % 42,1 en ordez). Emakumeek garraio publikoan egiten dituzten lekualdaketa guztien % 8,3 hiri-autobusez eta hiriarteko autobusez egiten dituzte (% 3,8 gizonen kasuan), eta % 7,1 trenaz (gizonen % 4,4ren aldean). Emakumeak hirietan joaten dira gehiago oinez. Mugikortasunak, bestalde, lotura hertsia du azpiegiturekin eta garraio publikoko ibilgailuekin. Ondorioztatu daiteke, beraz, garraioa ezberdinen erabilgarritasunarekiko ez ezik, jarduerak egiten dituzten tokien gertutasunarekiko ere sentikorak direla. Zenbat eta handiagoak distantziak, orduan eta handiagoak emakumeen mugak beren eguneroko jarduerak egiteko, denboren eta doazen tokietara heltzeko bitartekoen bateraezintasuna dela eta.

Emakumeek etxeko lanetan eta mendeko pertsonak zaintzen ematen duten denbora luzeagoa agerikoa da, halaber, egiten dituzten lekualdaketen banaketan. Ikasketei eta kudeaketa pertsonalei zein medikuei dagokienez, antzekoak dira lekualdatzeko arrazoiak emakumeen eta gizonen artean; hala ere, hiru kasutan bada errail adierazgarri bat bi sexuen artean: emakumeen lekualdaketa guztien % 26,0 arrazoi profesionalengatik dira, gizonen % 34,6ren aldean; mendeko pertsonen laguntzeko lanek eragindako lekualdaketei dagokienez, % 11,1 da emakumeen kasuan, eta % 6,4 gizonen kasuan. Azkenik, etxeko erosketek emakumeen lekualdaketen % 11,6 eragiten dituzte, gizonen % 5,5en aldean.

¹ [Laneguneko mugikortasunari buruzko inkesta \(2016\)](#)

Hiri-mugikortasuneko planek, horrenbestez, alderdi hauek izan behar dituzte kontuan: emakume askok zaintza-lanak egin behar izatea, egunero askotariko jarduerak egin behar izatea eta ahalegin handiak egin behar izatea eguneroko ordutegiak lotzeko. Lan-bizitza eta etxeko lanak uztartzeko, ezinbestekoa da garraio-azpiegiturak eraginkorrak izan daitezen, denborei eta ibilbideak zein aldaketak planifikatzeari dagokienez; horrez gain, irisgarria eta eroso izan behar du garraioak, eta erraztu beharko lituzke emakumeek adingabeekin edo kargurako beste pertsona batzuekin zama eta guzti (haur-kotxea, esaterako) egiten dituzten lekualdaketak. Premisa horiek aintzat hartzen ez badira, emakumeak beren ibilgailuarekin baino ezin izango dira mugitu; askotan, alabaina, ez dute halakorik, gaitasun ekonomiko txikia dutelako edo gizonak erabiltzen duelako eskuarki (auto bakarra duten familien kasuan).

Emakumeak askatasunez lekualdatzea ez dago soilik behar bezalako garraio-azpiegiturak diseinatzearen baitan. Emakumeak ingurunearekiko **seguru** sentitzea funtsezko beste faktore bat da beren garapen pertsonalerako eta autonomo izateko, bai eta zerbitzuak berdintsu erabiltzeko eta hiriek eskaintzen duten aisiaz gozatzeko ere.

Emakumeei eta gizonari arlo pribatuan eta publikoan betidanik esleitu izan zaizkien eginkizunetan oinarritutako eremuak eraiki direnez, eremuak sexuaren arabera esleitzen dira. Hortaz, gizonak abiaburu hartuta eraiki dira hiriak; izan ere, betikotuz joan da eredu hori, emakumeek eta gizonak arriskua desberdin ulertzen dutela kontuan izan gabe. Hiri-eredu berdinzale eta inklusiboak bide eman behar dio emakumeen rol aktiboari, hiria feminizatzeke eta, hartara, hiritar guztientzat seguruak izan dadin.

EAEan, emakumeen % 19,7 –gizonen kasuan, % 3,8– ez dira “batere seguru” sentitzen bizi diren eremuan gabez bakarrik ibiltzeko. Gizonak emakumeak baino bi aldiz seguruago sentitzen dira (hots, % 47,9 % 23,6ren aldean), arestian deskribatutako inguruabarretan². Gabez beren kasa ateratzen ez diren pertsonari dagokienez, are nabariagoa da arraila: emakumeen % 50,7 eta gizonen % 20,6.

Bilboko auzoetako hiri-behatokiaren arabera³, 20 puntuko aldea dago emakumeek eta gizonak ordu jakin batzuetan sentitzen duten segurtasunari dagokionez; adibidez, emakumeen % 40k arriskutsutzat jotzen dute beren auzoa edo bizilekua eguneko ordu jakin batzuetan, gizonen % 22ren aldean.

Emakumeak seguru sentitzeko ez da nahikoa hiriaren dimentsio fisikoari erreparatzearekin (dimentsio fisikotzat hartuta kaleetan gune seguruak sortzeko elementuak eraikitzeaz eta diseinatzeaz arduratzen den hiri-dimentsioa, argiztapena, mantentze-lanak, garbiketa, seinaleztapena eta ikusgarritasun-irizpideak baliatuta, besteak beste). Hiriak seguruak izateko, ezinbestekoa da auzoak suspertzea, eremu publikoa harreman sozialen muina izan dadin, gertutasuna nagusi

² [Generoaren araberako eraginaren ebaluazioa hiri-segurtasunean. Emakunde.Emakumearen Euskal Erakundea \(2012\)](#)

³ [Bilboko auzoetako hiri behatokia](#)

den hiri-sarearekin, aukeretan eta jardueretan aberats, jendea une oro egon dadin kaleetan, zaindari pasibo gisa. Emakumeek toki ezagun eta segurutzat hartzen badute hiria, aukera izango dute eguneroko lanak askatasunez eta modu autonomoan egiteko, eta, hala, aurrera egingo da gizarte zuzenagoa eta elkartuagoa erdiesteko bidean.

Ekipamendu ezberdinak (bai osasun- eta hezkuntza-zerbitzuak, bai lan- eta familia-bizitza bateratzeko beharrezkoak direnak, eskolak edo haurtzaindegiak kasu) behar bezala banatzea eta erabiltzea funtsezko elementu dira hirietan zaintza-lanez arduratzen diren pertsonentzat (emakumeak dira gehiengo gaur egun) eta haien zaintzen beharra duten pertsonentzat. Horrez gain, emakumeek denbora libre nola erabiltzen duten aditzera ematen digu aisialdira eta entretenimendura zuzendutako hiri-ekipamenduetan duten presentzia.

Hiri-ekipamenduak lurraldeari lotuta egotea da erronka nagusietako bat. Hori lortzeko, instalazio horien erabilerak zabaltzeko behar izateko, bai eta ekipamenduak behar bezala bateratu ere, eremu publikoaren elementu aberasgarri izan daitezten; halaber, loturarik gabeko zati isolatu izateari utzi behar izateko ekipamenduak.

Laneguneri buruzko EAEko mugikortasun-inkestak adierazten du ikasketek eragindako lekualdaketa kopurua antzekoa izan arren emakume eta gizonen artean (% 13,3 eta % 13,7, hurrenez hurren) badela alde nabarmenagoa **osasun-instalazioen** erabileran. Emakumeek osasun-egoera txarragoa dutenez (batik bat adinekoek, gehiago bizi direlako) eta mendeko pertsonen lagundu behar dietenez, maizago joan behar dute osasun-instalazioetara (osasun-kudeaketan ondoriozko lekualdaketa kopurua % 3,3 da emakumeen kasuan eta % 2,7 gizonen kasuan)⁴. Emakumeek, bestalde, denbora gehiago ematen dute etxeko erosketak egiten (54 minutu emakumeek eta 48 minutu gizonen); horri egin beharreko lekualdaketa erantsi behar zaizkio (% 11,6 gizonen % 5,5en aldean). Hori guztia dela eta, esan daiteke emakumeak direla osasun- eta merkataritza-instalazioak gehien erabiltzen dituztenak eta horietara joan-itzuliko lekualdaketa gehien egiten dituztenak.

Aisiari dagokionez, gizonen denbora gehiago eskaintzen diete kirol-jardueri (1:23 minutu 1:17 minuturen aldean lanegunetan, eta are gehiago asteburuetan), bai eta aisia aktiboko jardueri ere oro har (2:29 minutu eta 2:02 minutu, hurrenez hurren). Bilbon, adibidez, alde nabaria dago emakumeek eta gizonen egiten duten kirolaren artean; izan ere, 16 puntu txikiagoa da emakumeen kasuan, eta 22 puntuko 16 eta 30 urte bitarteko adin-taldean⁵. Instalazioak urrun egoteak, emakume gutxiagok ibilgailu pribatua izateak eta etxeko beste lan batzuk egiten ematen duten denbora luzeagoaren ondoriozko ordutegi-murrizketak zaildu egin dezakete emakumeek gizonen bezainbat erabili ditzaten hirietako kirol-ekipamenduak.

Distantzia motzak oinarri dituen hiri-planteamendua, ekipamenduak behar bezala banatuta dituen, denok iristeko moduan; bide-azpiegitura egokia duena, bai eta garraio publiko sare eraginkorra ere. Baldintza horiek guztiak nahitaezkoak dira

⁴ [Laneguneko mugikortasunari buruzko inkesta \(2016\)](#)

⁵ [Bilboko auzoetako hiri behatokia](#)

emakumeek eta gizonek hiriak eskaintzen dituen ekipamenduak eta zerbitzuak berdintsu erabili ahal izateko. Genero-ikuspegia lurralde- eta hiri-plangintzan txertatuz gero, eremu publikoak, ekipamenduak, etxebizitza eta abar beste modu batera pentsatuko dira, zaintza-lanak eta lan ordaindua ahalik eta modu eraginkorrenean eta zailtasun gutxienekin egin ahal izateko moduan, hain zuzen ere; era berean, eremu publikoek eta garraioak seguruak izan behar dute, zaugarritasun-egoeran bizi diren emakumeen premiak (gaitasun ekonomikoarekin lotutako mugak barne) kontuan hartu behar dira, hala, herritar guztien bizi-kalitatea hobetuko duten lurralde eta hiri seguruagoak eta bidezkoagoak sortzeko.

Erakutsi da premiei hobeto erantzuten dien hiri-eredua nahiko hiri trinkoa dela, honako hauek eskaintzen dituena: distantzia motzak eta gertutasuna, garraio-sistema publiko egokia, kalitatezko eremu publiko eta garraio seguruak, askotariko erabilerak, eta auzoetan ekipamendu-sistema egokia izango duena adingabeen eta mendeko pertsona zaharren zaintzarako (asistentzia-, eskola-, osasun-, hezkuntza-, kirol- eta kultura-ekipamenduak). Hori guztia lagungarria da norberaren eta familiaren bizitza lanarekin uztartzeko; hala bada, errazago irits daiteke jendea lantokira eta bizitzeko beharrezkoak diren ekipamendu ezberdinetara, ahalik eta denborarik laburrenean eta arazoizko prezioan.

Kale, plaza, parke eta abarren **egitura herritarrekin bat etortzea**, bestalde, ezinbestekoa da hirietan berdintasunezko guneak eraikitzeko. Inguruko seinaleek erabat baldintzatzen dute bizi garen eremuak interpretatu eta ulertzeko modua, konturatu gabe apurka barneratuz joan garena: gizonak dira oinezkoak eta gidariak; emakumeak, berriz, zaintzarekin eta etxearekin zerikusia duten espazioetan dira nagusi, eta gutxietsita daude hirietan oro har. Eremu publikoan emakumeei aipurik ez egiteak, hain zuzen ere, kaleen, plazen, ekipamenduen eta abarren nomenklaturan, areagotu egiten du emakumeek erkidegoarekiko bertakotasun-sentimendurik ez izatea. Bilbon⁶, adibidez, emakumeen 22 izen baino ez daude kale-izenegian; Donostian, berriz, izenen % 6,4 dira emakumezkoenak hiri-elementu batzuetan⁷.

⁶ Bilboko Udalaren berriak (2017ko otsailaren 22a)

⁷ Soriazu, D. (2017ko martxoaren 8a). Donostiako kale eta plazen izenen % 6 baino ez dira emakumezkoenak. *El Diario Vasco*. Iturria: <http://www.diariovasco.com/san-sebastian/201703/08/figuras-ocultas-callejero-20170308001123-v.html>

2.2. BERDINTASUNIK EZAK BALIABIDEAK LORTZEKO ORDUAN

Zenbait baliabide lortzeko aukerak nabarmen baldintzatzen du emakumeek eta gizonen hiriak nola erabiltzen dituzten. Hiriak ikuspegi integratzaile batetik planifikatu behar dira, bertan bizi diren kolektibo guztiak barne har ditzan, beren ezaugarriak eta premiak kontuan harturik betiere, berdintasuneko garapen-eremuak sortu ahal izateko.

Jarraian, baliabide jakin batzuk lortzeko aukera-ezberdintasuna azaltzen da, eragina duena gizonen eta emakumeen hirian duten posizio desberdinean:

- **Baliabide ekonomikoak:** Emakumeen okupazio-tasa gizonena baino 10 puntu beherago dago. Aldea handiagoa da kargura bi seme-alaba edo gehiago dituztenean; halakoetan, 13,5 puntukoa da desberdintasuna. Hori gutxi balitz, lan-errenta txikiagoa dute emakumeek, batez beste % 25 txikiagoa, alegia.

Landa-eremuan, nekazaritzan (baliabide-iturri nagusietako bat) jarduteko genero-desberdintasunak agerikoak dira ustiatzearen titulartasunaren: 2009ko nekazaritza-eroldaren arabera, emakumeek ustiatzearen % 30 baino ez dituzte zuzentzen EAEn.

Datuok argi eta garbi uzten dute emakumeen eta gizonen diru-sarreraren arteko aldea; alderdi hori oztopoa izan daiteke ibilgailu pribatua nahiz behar-beharrezkoa den etxebizitza izateko.

Emakumeek gaitasun ekonomiko txikiagoa izateak lotura du maiz soldata txikiagoak jasotzearekin, bai generoaren arabera soldata-arrailearen eraginez, bai lanaldi murriztagoak izateagatik (EAEn enplegua duten emakumeen % 26,2k lanaldi partziala dute, gizonen % 7,8ren aldean), askotan lana familia-bizitzarekin bateratu ahal izateko. Horrek guztiak gutxitu egiten ditu emakumeek **etxebizitza izateko** aukerak, batez ere bikotekiderik ez duten emakumeen kasuan, emakumeak buru diren guraso bakarreko familien kasuan (guraso bakarreko familia guztien % 85, jasotako azken datuen arabera)⁸ eta genero-indarkeriaren biktima diren emakumeen kasuan.

Alokairuan bizi diren EAeko emakumeen % 2,4 etxetik egozteko mehatxupearan bizi dira, berehalakoa zein ez, gizonen % 1,8ren aldean. Jabetzako etxebizitzaren kasuan ere zifrak handiagoak dira emakumeei dagokienez: % 0,56 eta % 0,25, hurrenez hurren⁹. Askotarikoak dira emakumeek etxebizitza (alokairuan zein jabetzan) izateko zailtasunak; horiek guztiek, edozelan ere, agerian uzten dute kudeaketa eta etxebizitza lortzeko politika publikoan errealitate horri heldu behar zaiola.

Ibilgailu pribatua oinarri duten bide-azpiegiturak bizimodu garestia dakarkie autoa gehienbat erabiltzen dutenei, eta bazter uzten dituzte hura eskuratzeko aukerarik ez duten pertsonak. Emakumeek egiten dituzten lekualdaketa guztien

⁸“Familia-egituraren bilakaera, 2006” azterlanetik ateratako datuak (Euskal Estatistika Erakundea (EUSTAT)) [Familia-egituraren bilakaera. Emaizten analisia \(2006\)](#).

⁹ EAeko bizitegi-bazterketa larria genero-ikuspegitik. Emakunde-Emakumearen Euskal Erakundea.

% 28,2an bakarrik erabiltzen dute autoa; gizonek, berriz, lekualdaketen % 42,2an¹⁰. Ibilgailuaren erabilera murriztuz gero, emakumeek zailtasunak izan ditzakete hiriak eskaintzen dizkien zerbitzu eta aisia-aukera anitzak baliatzeko, etxetiko distantzia edo ordutegi-bateraezintasuna direla eta garraio publikoa erabili ezin dutenean.

Hirietako egungo egiturak lehenetasuna ematen dio ibilgailu pribatuan oinarritutako mugikortasunari; lurraldeko zerbitzuak, bestalde, gero eta sakabanatuago daude. Horregatik guztiagatik, emakumeek oztopo handiagoak dituzte eguneroko jarduerak eta erantzukizunak egin ahal izateko.

- **Denbora:** Emakumeek gizonek baino denbora gehiago ematen dute etxeko lan batzuetan. Adibidez, 1:35 ordu erabiltzen dituzte batez beste janaria prestatzen, gizonen 1:01 orduren aldean; etxea garbitzen 1:17 ordu ematen dituzte emakumeek, eta gizonek, berriz, 0:58¹¹. Era berean, mendeko pertsonak zaintzen ere denbora gehiago ematen dute emakumeek. Hala bada, emakumeek 1:29 ordu erabiltzen dituzte batez beste seme-alabak zaintzen eta beste 1:41 helduak zaintzen; gizonek, oster, 1:10 eta 1:25 ordu ematen dituzte, hurrenez hurren.

Esan bezala, emakumeek gizonek baino denbora gehiago erabiltzen dute etxeko jardueretan (erosketak, mendeko pertsonak zaintzea nahiz etxeko lanak). Horri alderdi profesionalean emandako denbora erantsiz gero, argi dago denbora kudeatzea ezinbesteko zaiela emakumeei, lana, familia eta bizitza pertsonala uztartze aldera.

Emakumeek egunero egiten dituzten lekualdaketa horien konbinazioak (lantokira, eskolako ekipamenduetara, eremu publikoetara, merkataritza-guneetara, etab.) "lekualdaketa poligonalen" egitura sortzen du¹². Ibilbideen egitura horrek, emakumeek duten denbora mugatuak eta askotan garraio publikoaren bidez iritsi ezin izanak edo oinez joateak (horrela mugitzen baitira gehien emakumeak) eginkizun garrantzitsua ematen diete auzoei, nahasketa eta gertutasuna oinarri, aukera ematen baitiete emakumeei hirian eguneroko bizitza garatzeko.

Eguneroko ibilbide-sarea koordinatuz, gai dena ahalik eta denborarik laburrenean eta ahalik eta lekualdaketa gutxienetan eguneroko beharrak asebetetzeko, denborak oztopo izateari utziko dio emakumeek egiten dituzten jarduera guztiak kudeatzeko orduan.

Ildo horretan, kontuan izan behar da, lurraldea antolatzeko unean, erabilera ezberdinak non kokatu, batez ere eguneroko bizitzarako nahitaezkoak direnak;

¹⁰ Laneguneko mugikortasunari buruzko inkesta (2016)

¹¹ Unitateak ordu eta minututan

¹² Emakumeek egiten dituzten bidaiak espazio-eredu poligonalak dute oinarri; izan ere, lekualdaketa ugari lotzen dituzte hiriko toki ezberdinen artean, bata bestearen atzetik, familia-bizitzarekin eta enpleguarekin erlazionaturiko lan guztiak egin ahal izateko.

hala bada, garraibideetan egin beharreko lekualdaketak ahalik eta gehien murrizteko distantzietan kokatu beharko lirateke. Ikuspuntu horrek lurraldearen izaera polizentrikoa sustatzea dakar, hots, behar bezalako hornikuntzak, loturak eta erabilera-aniztasuna dituzten auzoetan oinarritutako hiriak bultzatzea.

- **Prestakuntza:** Azken urteotan, hazi egin da hiriarekin loturiko prestakuntza emakumeen artean; hala ere, oraindik ez da genero-ikuspegia aintzat hartzen hiriak planifikatzeko eta diseinatzeko unean. Izan ere, ingeniari eta arkitekturaren adarreko unibertsitate-ikasketak amaitu zituzten emakumeak guztizkoaren % 33 baino ez dira. Beste alde batetik, emakumeak gutxiengoa dira "eraikuntza eta obra zibila" alorreko bigarren mailako lanbide-prestakuntzan: matrikulatutako ikasleen % 16 baino ez ziren emakumeak, eta % 33 goi-mailako prestakuntzan. Datuok aditzera ematen dute poliki ari direla txertatzen emakumeak oraindik ere oso maskulinizatuta dagoen sektore horretan; horrek, zalantzarik gabe, eragina du lurralde-plangintza eta hirigintza ardatzen eta burutzen diren moduan eta ikuspegian.

2015/2016 ikasturtean EAEn matrikulatutako ikasleak	G. %	E. %
Ingeniaritza Zibileko Gradua	% 66,0	% 34,0
Geografia eta Lurralde Antolakuntzako Gradua	% 74,0	% 26,0
Soziologiako Gradua	% 50,0	% 50,0
Arkitektura Teknikoko Gradua	% 55,0	% 45,0

Ikaskuntzaren estatistikaren datuen araberrako taula. EUSTAT

- **Teknologia berriak.** *Smart cities* edo hiri adimendunak dira azken hamarkadan ezarri joan den hiri-birsorkuntzako paradigma berria¹³. Hiri adimendunak herritarren premiak antzeman behar ditu, baita haien eskakizunei erantzun ere; horretarako, ezagutza bihurtu behar ditu herritarren eta zerbitzu publikoetako sistemen eta elementuen arteko elkarrekintzak. Hiriak, horrenbestez, ezagutza hori izango du oinarri ekintzak garatzeko eta kudeatzeko.

Arreta berezia jarri behar da hiri adimendunen bilakaeran; izan ere, genero-desparekotasunak areagotu ditzake hiri-eredu honek, teknologia berriak gehien erabiltzen dituzten herritarren eta horietatik gehien aldentutakoen arteko arrail digitala sakondu baitezake. Gizonek, adibidez, emakumeek baino maizago erabiltzen dute Internet EAEn, hain zuzen ere ehuneko 5,2 puntuko aldearekin.

Egun, milioika gailu teknologikoren, erregistro administratiboetako euskarrien eta abarren bidez herritarrei buruz ematen den informazio ugariari esker kudeatzen dira, hein handi batean behintzat, hiri adimendunak. Informazio horrek, gainera, atek ireki dizkio errealitateari buruz ikertzeko, diagnostikatzeko eta hausnartzeko

¹³ *Smart city* delakoa elkarri lotutako sistema konplexua da, teknologia berriak baliatzen dituena honako alderdi hauek kudeatzeko, besteak beste: garraio publiko eta pribatua behar bezala funtzionatzea, baliabide energetiko eta hidrikoen modu eraginkorrean erabiltzea, babes zibila eta alderdi sozioekonomikoak (eremu publikoen eta merkataritza-egituraren bizitasuna, gorabeheren berri ematea herritarrei eta bisitariei...).

eta, batez ere, erabakiak hartzeko ikuspegi berri bati. *Big Data*¹⁴ erabiltzeak informazioa barra-barra eskuratzea ahalbidetzen du, bide ematen duena, bestalde, genero-arrailek antzemateko, beste era batera ezinezkoa zatekeena, eta, hartara, emakumeen arazoak eta beharrianak ikusgai jartzeko. Nolanahi ere, eta berriki egindako azterlanek adierazten duten legez, partzialtasun ugari direla eta, ez dira dimentsio jakin batzuk neurtzen, batik bat emakumeengan eragina dutenak; dimentsiook ezinbestekoak dira errealitatea osorik neurtzeko. Hala, teknologia digitalak eskuratzeko arraila da *Big Data* erabiltzeko funtsezko abiapuntuetako bat, emakumeei dagokiena batez ere, horiek ezin erabili izateak ikusezin bihurtzen baititu; horren eraginez, gainera, emaitzak ez dira osoak, emakume adindunen eta zaugarrien profilei buruzko informaziorik ez baita jasotzen. Lortutako ondorio oro, beraz, baliogabea izango litzateke. Hori dela bide, ezin da informazio mota hori soilik oinarri hartu diagnostikoak egiteko; aitzitik, analisia aberastu ez ezik beharrezko ñabardurak ere ematen dituzten beste ikerketa-tresna batzuekin uztartu behar da aipatu informazioa.

Big Data erabiltzearen beste arrisku bat da teknologiek, askotariko tramankuluen bitartez, generoaren inguruko estereotipoak eta aurreiritzi partzialak bereganatzeko gaitasun handia dutela. Hala bada, emakumei buruzko aurreiritziko ideiak onartu litezkeela aurreikusi behar da, gizarte patriarkalaren eraginez herritarren diskurtsoetan sorburu dutenak, eta horien adierazle dira datuen joera inplizituak.

Beste alde batetik, administrazio askok gero eta gehiago erabiltzen dituzte plataforma digitalak, bai kudeaketa pertsonalak egiteko bai herritarrekin batera erabakiak hartzeko. Izan ere, **administrazio elektronikoa** edo e-administrazioa (administrazioak interneten bidez zerbitzu ematea, alegia) baliagarri izan daiteke bizitzako arlo ezberdinak hobeto uztartzeko. Hala ere, administrazio publikoa digitalizatzean, kontuan izan behar da biztanleriaren zati handi batek ez duela baliabiderik, ezta trebetasun digital nahikorik zerbitzu horri ahalik eta etekinik handiena ateratzeko, edo ez dio onura subjektiborik ikusten hura erabiltzeari. Gizonek eta emakumeek denbora ezberdina ematen dute ordenagailua eta beste baliabide informatiko batzuk erabiltzen, eta gizonek erabiltzen dute gehien administrazio elektronikoa (gizonen % 46,4k eta emakumeen % 44,1ek, alegia).

- **Enplegua:** Hiri-antolamenduak eta -kudeaketak lanpostu eta sektore ezberdinak biltzen ditu (arkitektura, obra zibila, ekologia eta ingurumena, informatika, energia, zerbitzuak, etab.). Oraino, gainera, ez dago bereizi gabeko daturik jarduera profesional horiei buruz. Hori guztia dela eta, zaila da jakitea zehatz-mehatz zenbat emakume dauden bertan.

Azken datuen arabera, emakumeen % 30,14k dihardute EAEn arkitektura- eta ingeniari-tza-zerbitzuetan (saiakuntza eta analisi teknikoak). Datuok sektorearekin

¹⁴ Teknikoki, *Big Data* kontzeptuak betiko prozesu edo tresnak erabiliz prozesatu edo aztertu ezin den informazio guztia hartzen du barnean.

lotutako prestakuntza jasotzen duten emakumeei buruzkoei gehituz gero, ondoriozta liteke asko falta dela oraindik gizonak eta emakumeek hein berean parte har dezaten hiriaren esparru profesionalean; horrek bide emango luke emakumeen ikuspegia maskulinizatuta dagoen sektorean txertatzeko.

Sektoreko enpresetako emakumeen parte-hartzearen adibide esanguratsua da Euskal Trenbide Sarea (ETS) enpresa publikoa, non goi-mailako tituludun langileen % 22 emakumeak baitira, eta teknikari espezialisten % 21. Halere, emakumeen % 81ek administrazio-postuak betetzen dituzte¹⁵.

Hiri-zerbitzuekin lotutako lanpostu batzuetan dauden emakume kopuruak aditzera ematen du emakume gutxi sartu direla jarduera-arlo horietan, gizartean zenbait lanposturen inguruan dagoen irudi estereotipatua dela eta, besteak beste: hondakin-urak biltzea eta tratatzea eta hondakinak eliminatzea (langileen % 15,70 dira emakumeak), hiriko nahiz errepideko garraiorako gidariak (% 9,71) edo eraikuntzako eta antzekoetako egitura-lanetako langileak (% 3,77).

¹⁵Geuk egina, [Euskal Trenbide Sarea](#) enpresan jasotako datuak erabiliz

2.3. BERDINTASUNIK EZAK EMAKUMEEN ETA GIZONEN PARTE HARTZEAN

Emakumeak apurka ari dira txertatzen hirigintzaren arlo ezberdinez arduratzen diren enpresa eta erakundeetako zuzendaritza-postuetan; hala eta guztiz ere, erantzukizun handiko maila horietan ez dago oraindik emakume nahikorik hiriak diseinatzean eta horietan esku hartzean bestelako sentikortasuna eransten duten ikuspegiak gehitzeko.

Erakunde publiko garrantzitsuenetako batzuetan **lurralde-plangintza eta hirigintza alorrean erantzukizun politikoa** duten zuzendaritza-kargu nagusietan gizon baino emakume gutxiago daude; hain zuzen, karguon % 70 gizonek betetzen dituzte, eta % 30, berriz, emakumeek:

Organismo edo Erakunde Publikoa	Saileko pertsona arduraduna
Eusko Jaurlaritza: Ingurumen, Lurralde Plangintza eta Etxebizitzaren Saila - Sailburua - Sailburuordeak	Gizona 1 gizon eta 2 emakume
Eusko Jaurlaritza: Ekonomiaren Garapen eta Azpiegituren Saila (sailburua)	Emakumea
Gipuzkoako Foru Aldundia: - Mugikortasun eta Lurralde Antolaketaren Saila (diputatua) o Mugikortasunaren Zuzendaritza Nagusia (zuzendaria) o Lurralde Antolamenduaren Zuzendaritza Nagusia (zuzendaria) - Bide Azpiegituren Saila o Kudeaketa eta Plangintzaren Zuzendaritza Nagusia o Errepide Zuzendaritza Nagusia - Ingurumen eta Obra Hidraulikoen Saila o Ingurumen Zuzendaritza o Lan Hidraulikoetako Zuzendaritza	Emakumea Gizona Gizona Emakumea Emakumea Gizona Gizona Emakumea Gizona
Bizkaiko Foru Aldundia: - Garraio, Mugikortasun eta Lurralde Kohesioaren Saila (foru-diputatua) - Garraioen eta Mugikortasunaren Zuzendaritza Nagusia (zuzendaria) - Lurralde Kohesioaren Zuzendaritza Nagusia (zuzendaria)	Gizona Gizona Gizona
Arabako Foru Aldundia: - Bide Azpiegitura eta Mugikortasunaren Saila (diputatua) o Bide Azpiegitura eta Mugikortasunaren Zuzendaritza (zuzendaria) - Ingurumen eta Hirigintza Saila (diputatua) o Ingurumen eta Hirigintzako Zuzendaritza (zuzendaria)	Gizona Emakumea Gizona Emakumea
Bilboko Udala (zinegotzi arduradunak): - Mugikortasun jasangarriaren arloa - Etxebizitzaren arloa - Hiri-plangintzaren arloa - Zerbitzu, hiri-birgaitze eta espazio publikoaren arloa	Gizona Gizona Gizona Gizona
Donostiako Udala (zinegotzi arduradunak) - Mugikortasun eta Garraioko Ordezkaritza - Hirigintza Jasangarria, Etxebizitza eta Hiriko Proiektuen Ordezkaritza - Bide Publiko eta Ingurumen Ordezkaritza	Emakumea Gizona Gizona
Gasteizko Udala (zinegotzia): - Hirigintza, Ingurumen eta Espazio Publikoko arloa	Gizona

Erakunde publiko bakoitzaren webgune ofizialetan jasotako datuak oinarri hartuta

Aztergai diren EAEko **enpresa publiko** batzuetako zuzendaritza-organoetako postuen % 20an daude emakumeak. Aztertutako kasu gehienetan, zuzendaritza-organigramako pertsona guztien % 35 baino ez dira emakumeak. Horrek agerian jartzen du, ordezkapen orekaturako parametro gisa legeak ezartzen duen % 40ko partaidetza erdiesteko egiten diren ahaleginak gorabehera, hiri-plangintzarekin eta hirigintzarekin lotutako enpresa publikoetan dauden emakumeak ez direla nahikoak oraindik sexu bien arteko oreka lortzeko:

Enpresa publikoa	Emakumeak	Gizonak	Emakumeen %	Gizonen %	Lehendakaritza
Euskotren ¹⁶	1	6	% 14	% 86	Gizona
Uraren Euskal Agentzia (Ura) ¹⁷	2	4	% 33	% 67	Gizona
Gasteizko Hiri Garraiok (TUVISA) ¹⁸	6	8	% 43	% 57	Emakumea
DBus ¹⁹	5	9	% 36	% 64	Gizona
Metro Bilbao ²⁰	3	14	% 18	% 82	Gizona
Euskal Trenbide Sarea (ETS) ²¹	6	12	% 33	% 67	Emakumea
ALOKABIDE ²²	2	6	% 25	% 75	Emakumea
Ingurumen Jarduketarako Sozietate Publikoa (IHOBE) ²³	2	6	% 25	% 75	Emakumea
Bilboko Udal Etxebizitzak (TEA) ²⁴	6	9	% 40	% 60	Gizona
Sociedad Urbanística de Rehabilitación de Bilbao SA (SURBISA) ²⁵	7	6	% 54	% 46	Gizona
Vivienda y Suelo de Euskadi SA (Vivesa) ²⁶	2	9	% 18	% 82	Gizona

Geuk egina, enpresa publikoen webgune ofizialean jasotako datuak oinarri hartuta

Kontsultatutako **elkargo ofizialetako** batzuek emandako informazioaren arabera, bertako gobernu-batzordeetako ordezkariak ere ez da orekatua:

¹⁶ Datu horiek Euskotreneko Administrazio Kontseiluko eta Zuzendaritza Taldeko kideen batuketa dira, www.euskotren.es

¹⁷ Datu horiek Uraren Euskal Agentzia erakundearen Administrazio Kontseiluko kideen batuketa dira

¹⁸ Datu horiek Administrazio Kontseilua osatzen duten kideen batuketa dira, Tuvisa webgune ofizialean argitaratzen denaren arabera

¹⁹ Dbus-en webgunean agertzen diren datuak www.dbus.es

²⁰ Datu horiek Metro Bilbaoko Administrazio Kontseiluko eta Zuzendaritza Taldeko kideen batuketa dira, Metro Bilbao

²¹ Datu horiek Administrazio Kontseiluko eta Zuzendaritza Taldeko kideen batuketa dira, www.ets-rfv.euskadi.net

²² Datu horiek Alokabideko Administrazio Kontseiluko kideen batuketa dira

²³ Datu horiek Administrazio Kontseiluko eta Zuzendaritza Nagusiko kideen batuketa dira, Ihobe

²⁴ Datu horiek [Bilboko Udal Etxebizitzak \(TEA\)](http://Bilboko Udal Etxebizitzak (TEA)) erakundearen Zuzendaritza Kontseiluko kideen batuketa dira

²⁵ Datu horiek Surbisa erakundearen Administrazio Kontseiluko kideen batuketa dira

²⁶ Datu horiek Vivesa erakundearen Administrazio Kontseiluko kideen batuketa dira

- Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala (EHAE): Sei emakumek eta sei gizonek parte hartzen dute, eta emakumea da elkargoaren dekanoa.
- Herri Lanen Ingeniari Teknikoen eta Ingeniari Zibilen Elkargo Ofiziala (CITOPIC): Sei gizonek eta 3 emakumek osatzen dute Gobernu Batzordea, eta gizona da presidentea.
- EAEko Bide, Ubide eta Portuetako Ingeniarien Elkargo Ofiziala: Gizonak dira gehiengoa: 10 kargu betetzen dituzte gizonek (baita dekanotza ere) eta 3 emakumeek.

Azkenik, hirigintzako beste erakunde edo elkarte batzuei dagokienez, emakume gutxi daude zuzendaritza-organoetan:

- Gipuzkoako Hondakinen Kontsortzioa: 6 gizon (baita presidentea ere) eta emakume 1.
- BIA plataforma (Bilbao Bizkaia Architecture-Urban Regeneration Forum): 4 gizon (baita presidentea ere) eta 2 emakume.

Egoera hori beste arlo batzuetara zabaldu daiteke; izan ere, generoan espezialistak diren emakume eta gizon gutxi daude hirigintzako politikak, planak eta jarduketak diseinatzeko, gauzatzeko eta horien segimendua egiteko fase ezberdinez arduratzen diren **teknikari adituen taldeetan**. Horrek erabat zailtzen du genero-ikuspegia txertatu ahal izatea.

2.4. ARAU SOZIALEN ETA BALIOEN ERAGINA

Hirietan askotariko pertsonak bizi dira, eta bakoitzak bere premien arabera erabiltzen du hiria; beharizan horiek lotura dute guneen erabilerarekin eta denboren antolaketarekin. Giza harremanetan eragina duten genero-manuen arabera sortzen diren harremanek indartu edo ahuldu egin dezakete hiriaren eraikuntza, hura egitura fisiko baten eta egitura sozial baten arteko batura bezala ulertuta.

Generoaren ezaugarri soziokulturalak direla eta, pertsona bakoitzak ordezkapen fisiko jakin bat du hiri-eremuan. Hirigintzaren dimentsio soziala jasangarriagoa izan dadin, herritar guztiak modu berean hartu behar dira kontuan, beren premiak asebetetzeko eta eremu publikoan generoak eragindako diskriminazio oro saihesteko.

Hiria eta bertan sorburua duten zerbitzu eta ondasun guztiak antolatzeko unean, gizonezko erabiltzailea hartu izan da eredu betidanik; horrek ez du lagundu emakumeen itxaropenak eta eskakizunak hiri-eremuan txertatzen, eta, hori gutxi balitz, oztopo handiak eragin dizkie emakumeei. **Hirien neutraltasun-falta**, hots, hiriak antolatzean ikuspegi androzentrikoa gailentzea, hirigintzak aurre egin beharreko funtsezko zatia da, biztanleriaren konplexutasuna ulertzen duten hiri-eremuak eraikiko badira. Espazioak eredu bakarra abiapuntu hartuta diseinatzen jarraitzen badira, bazter geratuko dira jatorrizko ezaugarriekin bat ez datozen pertsona guztiak. Emakumeek eta gizonek harreman ezberdina dute ingurunearekiko, hain zuzen esleitzen zaizkien rol sozialen, denbora banatzeko moduaren eta egiten dituzten jardueren arabera.

Hirigintzan genero-ikuspegia aplikatzeak esan nahi du ekoizpen-munduan eta ugalketa-munduan sorburua duten eskakizunak hein berean jartzea. Emakumeak arduratu izan dira bizitza pribatuaren ordaindu gabeko lan horretaz; izan ere, gizonak familia-bizitzan parte hartzen hasi diren baino azkarrago laneratuz joan dira emakumeak. Arlo biak (lana eta familia) uztartzea zail zaie oraindik emakume askori, ez baitute hura ahalbidetzen duten antolaketa-mekanismorik hiriko eremu publikoan.

Lan-zama bikoitza edukitzeak eragina du emakumeak hiriarekin erlazionatzeko moduan, eremu publikoa erabiltzeari, mugikortasunari, ekipamenduei probetxua ateratzeari eta erosteko nahiz etxebizitza erdiesteko aukerei dagokienez. Emakumeak dira kalea gehien erabiltzen dutenak, lekualdaketa gehiago egiten baitituzte, oinez zein garraio publikoa baliatuz. Askotariko lanak egin behar dituzte egunero, toki ezberdinetan, eta antolamendu poligonal bati jarraituta; horren eraginez, ibilbide ugari egin behar dituzte emakume askok, zailtasun gehiago edo gutxiagorekin, hiria nola antolatuta dagoen arabera.

Familiak zaintzeak erregularatasun edo eginkizun-kate jakin batzuk dakartza, egunerokotasunaren kontzeptuak eguneko, asteko, hilabeteko edo bizitza osoko denbora-zikloetan hiria, hiriarteko eremua edo landa-eremua erabiltzeko orduan sortzen direnak. Emakumeek lan asko egin behar dituzte egunero etxetik kanpo; izan ere, toki nahiz hiri-ekipamendu ezberdinetara joan behar dute, hain zuzen ere

ugalketarekin lotutako jarduerak garatzen diren lekuetara. Lurralde- eta hiri-plangintzak balioa kendu die lan horiei, ez baititu "lantzat" jotzen, bai eta emakumeek eskolara, osasun-zentrora nahiz dendetara egiten dituzten "lan-bidaiei" ere. Gehienbat emakumeek erabiltzen badituzte ere, garraio publikoen sistema asko lanean ordutegi normalizatuenak dituzten gizonak lantokitik etxerako (eta alderantziz) joan-etorri pendularrean oinarrituta daude, "poligonalagoak" diren beste lekualdaketa batzuei erantzun beharrean, familia- eta lan-erantzukizunak gain hartzeari lotuta.

Hiri-kudeaketa berdintasunezko tresna bilakatu dadin, "denboraren kudeaketa" oinarri hartuta antolatu beharko da hiria, non auzoek lehentasuna duten. Bazter utzi beharko da, beraz, erabilera espezializatuak dituzten eta denbora eta espazioa gero eta gehiago banatzean oinarritutako hiriak eraikitze joera. Hala, errazago, txukunago eta segurtasun handiagoz egin ahal izango dituzte emakumeek gain hartutako lanak.

Mugikortasun-ereduak gizonak eta emakumeek estatistikoki hartzen dituzten generoren arabera aldatzen dira. Horrez gain, gogoan izan behar da emakumeak direla garraio publikoa gehien erabiltzen dutenak, zio gehiagorengatik lekualdatzen direla, lekualdaketa gehiago lotzen dituztela eta aukera gutxiago dituztela ibilgailu pribatua izateko. Horregatik, hiriko mugikortasun-planetan genero-ikuspegia txertatzeko, lehenbiziko urratsa da errealitate horretaz jabetzea eta, horrenbestez, garraioen eskaintza emakumeen premiei jarraikiz antolatzea, askotariko arloetan, besteak beste: garraio publikoaren erabilerak, maiztasuna eta geltokiak zehaztea, irisgarritasuna (haur-kotxeak, gorpil-aukiak eta abar eramatea) eta intermodalitatea. Emakumeen mugimenduei eman beharko litzaieke lehentasuna, eta, oro har, garraioari loturiko ekipamenduek erosoagoak eta hobeto banatuta egon beharko lukete.

Ingurune seguruak sortuz gero, emakumeak autonomoagoak izango lirateke hirietan, eta beldurrik gabe mugituko lirateke. Segurtasunik ez horren zati batek generoen eraikuntza sozialean du jatorria; izan ere, eraikuntza horren arabera sexu desberdinei lan, gaitasun edo askatasun-eredu espezifikoak esleitzen zaizkie. Emakumeek bizi duten beldurra dela eta, asko ez dira toki jakin batzuetara ordu jakin batzuetan joaten; horrek emakumeen askatasuna baldintzatzen du, baita garatzeko, enplegua lortzeko, zerbitzuak erabiltzeko eta aisiaz gozatzeko aukerak gutxitu ere.

Egungo planteamenduak ez du laguntzen eremu seguruak eraikitzen. Guneak funtzioen arabera bereiztearen ondorioz, eremu jakin batzuk ordu jakin batzuetan baino ez dira erabiltzen. Horri segurtasunik eza sentiarazten duten faktore fisiko jakin batzuk gehitu behar zaizkio (gune hondatuak, graffitiak, iluntasuna, kalezuloak...). Horiek dira, besteak beste, leku jakin batzuk **zaintza pasiboa** (hain zuzen ere, erabilera anitz dituzten eta oinez mugitzea ahalbidetzen duten espazioek berez dutena) galduz joatea eragin duten faktoreak, eta horregatik emakumeak ez dira seguru sentitzen bertan. Auzoak, erabilera eta jarduera anitzekoak nahiz bizitegikoak, ezinbestekoak dira hirietan segurtasun-sentsazioa bermatzeko.

Hirietako segurtasunak gizarte osoarengan du eragina; hala bada, ingurune atsegin eta seguruagoak sustatzeak, emakumeei ez ezik, umeei eta adineko herritarrei ere egiten die mesede. Izan ere, haiek dira oinez gehien mugitzen direnak eta eremu publikoa gehien erabiltzen dutenak, bai jolas-jardueretan bai harreman sozialetan.

Hiri debekatuaren mapa²⁷ proiektua EAEko hainbat udalerritan dago ezarrita (besteak beste, Basaurin, Hernanin edo Ermuan); tresna esanguratsua da arlo horretan, bide ematen baitie profesionaleri eta herritarrei segurtasuna batera aztertzeke. Kaltedun nagusiak direnez gero, emakumeek ere parte hartzen dute proiektuan.

Emakume askok **etxean** igarotzen dute denbora gehiena; denbora horren zati handi batean, gainera, lanean ari dira emakumeok, etxeko lanak egiten, alegia. Jarduerok ikusgai ez egotea da, hain zuzen ere, lan horiek atsegin bihurtzen dituzten eremuak eraikitzeke lehen arazoa. Horregatik, gizarteak ugalketa-lanak aintzatetsi ditzan lagungarria izango da lanok egiten dituzten pertsonak ere ikusgai jartzeko.

Oinarrizko familia-ereduak (bikotea eta seme-alabak) nagusi izaten jarraitzen badu ere, asko aldatu dira azken urteotan familia- eta bizikidetzak-moldeak. Etxebizitzaren merkatua, berriz, ez da erritmo berean aldatu, zurrun mantendu baita aldaketa sozial horien aurrean. Etxebizitza gehienak familia-eredu tradizionalen oinarrituta eraikitzen dira, hots, seme-alabak dituzten bikoteak, bi soldatarekin eta elkarrekin erosteko proiektu komunarekin. Alabaina, bazter uzten dira egungoagoak diren bestelako harreman pertsonalak edota familiak, guztiek premia berberak dituztelakoan.

Askotariko etxebizitzek aniztasun soziala sustatzen dute auzoetan; horrek, bertako kohesio soziala bultzatu ez ezik, uztartzeko tresna gisa ere balio du, etxebizitza- eta bizitza-aukera anitz ematen baitizkie pertsoneri, beste era batean izango ez lituzketenak (adibidez, bizitokia aldatu ahal izango lukete auzoa edo hiria aldatu behar izanik gabe).

Etxebizitza-politiken kudeaketaren alorrean, egoera berezien nahiz larrialdien ondore diren premia jakin batzuk kontuan hartu behar dira. Erabilera zehatz batzuetarako etxebizitzak gordetzea (etxea izateko aukerarik ez duten ama ezkongabeak) edo larrialdietan (indarkeriaren biktima diren emakumeak) etxebizitzen parkeko etxebizitza bat emateak arindu egin dezake kaltetuen autonomiarik eza, eta hori ezinbestekoa da hirian txertatzeko.

Apurka-apurka, genero-rolak lausotuz doaz, eta betidanik emakumeei esleitu izan zaizkien lanek berenak soilik izateari utzi diote. Hala ere, hiri-plangintzaren arloko **erabaki nagusiak** genero-rolen banaketari jarraikiz hartzen dira oraindik. Emakumeek, hortaz, ez dute behar bezainbeste parte hartzen erabakietan, inertzia bera edo emakumeak **parte hartzeko prozesuetan** eransteko interes-falta dela eta.

²⁷ Parte hartzeko tailerren bitartez, segurtasunik ezaren sentipena eta emakumeen eguneroko bizitza baldintzatzen duten beste alderdi batzuk jorratzen dituzten proiektuak. Mapa horietan eremu gatazkatsuak identifikatzen dira, "puntu beltzak" direlakoak, eta emakumeak ahalduntzeko lana garatzen da; izan ere, ingurune segurua izateko eskubidea aldarikatzen dute emakumeek. Aldi berean, udaletako teknikari eta politikakoak sentikortzeko lana egiten da, baita baterako analisisan sorburua duten hobekuntza-proposamenak ere.

Emakumeek erantzukizuneko postu nagusiak betetzea aurrerapauso garrantzitsua da, ez ordea nahikoa, emakumeen ikuspuntua erabakiak hartzeko prozesuetan txertatzeko, orain arte oso emakume gutxi parte hartzen baitzuten prozesuetan; hala, hobeto babestuko dira beren beharrezkoak plangintzako prozesuetan.

Hirigintza inklusiboa sortzeko ez dira nahikoak garraio publikoaren sistemak eta sareak hobeto planifikatzea, segurtasunaren aldetik espazioak hobeto diseinatzea edo erabilerei dagokienez hiri heterogeneoak eraikitzea. Lurraldea antolatzeko dimentsio fisiko hori ez da nahikoa herritar guztiak elkartzeko gai den hirigintza erdiesteko. Aitzitik, hiri bateratuak planifikatzeko, nahitaezkoa da esku hartzeko tresnak eta lan egiteko moldeak berriz planteatzea. Hala bada, emakumeek kontsulta publikoko prozesuetan **parte hartzea** ezinbestekoa da hirigune habitatueta esku hartuko bada; partaidetza-mekanismoek emakumeek hiri-inguruarekin egunero duten esperientziaren berri eman dezakete, bai eta beren premiak eta mugak ezagutzera eman ere, hirian aukera-berdintasunaren aldeko ekintzak sustatzeko helburuz. Herritarrek parte hartzeko prozesuak, halere, plataforma digitalen bidez egituratzen dira askotan. Arrail digitala dela eta, emakume baino gizon gutxiago sartzen dira aipatu plataformetan. Horregatik, behar-beharrezkoa da emakumeek prozesuetan gehiago parte hartzea, aurrez aurre eta elkarrekin bitartez, besteak beste.

Azkenik, hiri integratzaile eta inklusiboagoa lortzeko, genero-desparekotasunaren azpian dagoen arazoa ikusgai jartzeko eta horri hirigintzatik zein lurralde-plangintzatik heltzeko beharra azpimarratzeko **informazio-planak edota -ekintzak** egin behar dira, teknikari guztientzat zuzenduta.

Euskal Autonomia Erkidegoko Lurralde Antolamenduaren Gidalerroen (LAG) "zeharkako gaiak" deritzen atalean "genero-ikuspegia" eranstea neurri aitzindaria da. Aipatu atala 2015ean indartu eta aberastu zen, hain zuzen Eusko Jaurlaritzak **Euskal Autonomia Erkidegoko Lurralde Antolamenduaren Gidalerroen (LAG)** gaineko proposamen eta ekintza jakin batzuk idatzi zituzala agindu zionean Madrilgo Unibertsitate Politeknikoko Generoaren UNESCO Katedraren zuzendariari, genero-ikuspegiari buruzko oinarriko dokumentuaren ekintza-eremua garatze aldera.

2.5. BERDINTASUNAREN ARLOKO BERARIAZKO AGINDUAK

Honako taula honetan gehitu dira lurralde-plangintzari eta hirigintzari lotutako berdintasun-alorreko lege-agindu nagusiak:

BERDINTASUN-ARLOKO AGINDUAK	TRESNA JURIDIKOAK
Euskal herri-aginte guztiek, beren zuzendaritza-organoetako eta organo kolegiatuetako kide izateko pertsonak izendatzerakoan, izendatutakoaren artean trebakuntza, gaitasun eta prestakuntza egokia duten emakumeen eta gizonen ordezkartza orekatua izan dadila sustatu behar dute. Xede horretarako, beharrezkoak diren arauzko neurriak edo bestelakoak hartuko dituzte.	23. artikulua , 4/2005 Legea
Emakumeen eta gizonen presentzia orekatua izan dadila sustatzea profesionalen, enpresaren, gizarte-ekonomiaren, sindikatuen, politikaren, kulturaren eta bestelako arloetako elkarte eta erakundeen zuzendaritzako organoetan. Xede horretarako, beste jarduera batzuen artean, ordezkapen eskasegia duten zuzendaritza organoetan emakumeen presentzia handitzea ahalbidetuko duten neurriak hartzearen arabera dagozkien diru-laguntzak egokitu ahal izango dituzte.	24.1 artikulua , 4/2005 Legea
Beharrezkoak diren neurriak hartuko dira ingurumen, etxebizitza, hirigintza eta garraioko politiketan zein programetan genero-ikuspegia txertatuta dagoela bermatzeko, besteak beste, honako hauek kontuan harturik: pertsonen segurtasuna ; etxeko lanak egitea eta pertsonak zaintzea erraztea; bizitza pertsonala, familia eta lanarekin uztartu ahal izatea erraztea; bai eta politika eta programa horiek diseinatu eta betetzerakoan emakumeek partaidetza handiagoa izan dezatela bultzatzea ere..	46.1 artikulua , 4/2005 Legea
Funts publikoekin finantzatutako etxeen esleipenean, euskal administrazio publiko eskudunek lehentasuna emango diete etxeko tratu txarrak jasotzearen ondorioz beren etxebizitzak utzi behar izan dituztenei. Horretarako, pertsona horien egoera sozioekonomikoa eta erregelamenduz ezartzen diren gainerako baldintzak hartuko dira kontuan.	59.1 artikulua , 4/2005 Legea

BERDINTASUN-ARLOKO AGINDUAK	TRESNA JURIDIKOAK
<p>Euskal administrazio publikoak koordinatu egingo dira etxeko tratu txarren biktima direnei beharrezko etxebizitza-baliabideak bermatzearren, bai babeseko etxebizitzak, bai aldi baterako abegi-pisuak. Autonomia Erkidegoko Administrazioak erreserbak eta bestelako neurriak ezarriko ditu aurreko helburu hori betetzeko.</p>	<p>59.2 artikulua, 4/2005 Legea</p>
<p>Emakumeek eta gizonek denborak bidezko eran banatu ditzaten, tokiko korporazioek hiriko denbora antolatzeko udal-planak ezarri ahal izango dituzte. Autonomia-erkidegoen eskumenak gorabehera, Estatuak laguntza teknikoa eman ahal izango du plan horiek gauzatzeko.</p>	<p>22. artikulua, 3/2007 Lege Organikoa</p>
<p>Hirigintzako eta lurralde-antolaketako politikek kontuan hartuko dituzte gizarte-talde desberdinen eta familia-egitura desberdinen beharriak, eta ahalbidetuko dute berdintasun-baldintzetan jotzea hirigintzako zerbitzu eta azpiegituretara.</p>	<p>31.1 artikulua, 3/2007 Lege Organikoa</p>
<p>Gobernuak, bere eskumenen alorrean betiere, beharri-egoeran dauden, bazterketa-arriskuan dauden eta genero-indarkeriaren biktima izan diren emakumeek etxebizitza eskuratu ahal izan dezaten sustatuko du, batez ere adinez txikiko seme-alabak dituztenean kargura</p>	<p>31.2 artikulua, 3/2007 Lege Organikoa</p>
<p>Administrazio publikoek, hiria diseinatzean, hirigintzako politiketan eta hirigintza-plangintza zehaztu nahiz betetzean, kontuan hartuko dute genero-ikuspegia; horretarako, bereziki, heritarren partaidetza eta gardentasuna suspertu eta ahalbidetzeko mekanismoak eta tresnak erabiliko dituzte.</p>	<p>31.3 artikulua, 3/2007 Lege Organikoa</p>
<p>Generoaren ikuspegitik iraunkorra den hiri- eta landa-eredu eta harreman- eta ingurumen-ereduari buruzko eztabaidak sustatzea.</p>	<p>HO En.1 II. EGBP Gipuzkoako Foru Aldundia</p>
<p>Generoarekiko sentikorra den hiri- eta landa-eredua sustatzea, erkidegoan bizitzea ez ezik, bizitzeko sostengua norberak kudeatzea ere mesedetzen duena.</p>	<p>HO En.2.1 II. EGBP Gipuzkoako Foru Aldundia</p>
<p>Genero-ikuspegia barne hartzen duen mugikortasuna bultzatzea, arreta berezia emanez Gipuzkoan emakumeek dituzten muga eta premiei, baita esparru publikoaren eta pribatuaren arteko banaketaren erreproduktzioa sustatu dezaketen elementuei ere.</p>	<p>HO En.2.2 II. EGBP Gipuzkoako Foru Aldundia</p>

BERDINTASUN-ARLOKO AGINDUAK	TRESNA JURIDIKOAK
Hizkera ez-sexistari buruzko gida espezifiko bat egitea eta zabaltzea.	G.E.GA.17 V. EGBP Bizkaiko Foru Aldundia
Hirien eta lurraldeen hobekuntza, diseinu eta plangintzan genero-ikuspegia sartzeko jardunbide egokiak biltzea.	G.E.GA.18 V. EGBP Bizkaiko Foru Aldundia
Hirigintza- eta lurralde-plangintzak generoaren eta denontzako irisgarritasunaren ikuspegitik antolatzeke sentsibilizatzea.	G.E.GA.19 V. EGBP Bizkaiko Foru Aldundia.
Emakumeek garraioaren arloan lan egin dezaten sustatzea.	E.E.GA.2 V. EGBP Bizkaiko Foru Aldundia
Landa-ingurunean bizi diren herritarren mugikortasun-beharrizanen, baliabide publikoak beharizan horretara egokitzearen eta identifikatutako hobetzeko arloak ezartzearen bideragarritasunaren genero analisia, etorkizuneko Eskualdeko Garraio Planaren esparruan	EA 1.5 IV. EGBP Arabako Foru Aldundia
Arabako landa-eremuko emakumeen autonomia sustatzea helburu duten mugikortasun-proiektuak babestea.	EA 1.6 IV. EGBP Arabako Foru Aldundia

3. LEGERIA

EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOAN

4/2005 Legea, otsailaren 18koa, emakumeen eta gizonen berdintasunerako

EAEko Gizon eta Emakumeen Berdintasunerako VI. Plana.

VII. Berdintasun Plana (garapen-fasean)

3/2015 Legea, ekainaren 18koa, Etxebizitzarena

Emakumeen eta Gizonen arteko Berdintasunerako Gipuzkoako II. Foru Plana (2012-2020)

Emakumeen eta Gizonen arteko Berdintasunerako Bizkaiko V. Foru Plana (2016-2019)

Emakumeen eta Gizonen arteko Berdintasunerako Arabako IV. Foru Plana (2016-2020)

ESTATUAN

3/2007 Legea, martxoaren 22koa, emakumeen eta gizonen artean benetako berdintasuna lortzekoa

Aukera berdintasunerako plan estrategikoa, 2014-2016

Lurralde Adimendunen Plan Nazionala, 2017-2020

EUROPAN / NAZIOARTEAN

EUROPA 2020.Hazkunde zentzudun, iraunkor eta integratzailea lortzeko estrategia.Batzordearen komunikatua.Brusela, 3.3.2010 COM(2010) 2020 amaiera.

Emakumeen eta gizonen berdintasunerako konpromiso estrategikoa, 2016-2019

Euskadiko 2014-2020 EGEF Programa Operatiboa

Hiri Agenda Berria (Habitat III).Quito, 2016ko urria

Garapen Jasangarriko Agenda.Garapen Jasangarriko Helburuak

4. DATUEN ITURRIAK

ADIERAZLEAK ETA DATU GILTZARRIAK	ITURRIA	ALDIA
<u>Euskal AEko biztanleria, lurralde-eremuen, adin-talde handien eta sexuaren arabera</u>	EUSTAT	Urtean behingoa
<u>Partaide bakoitzaren batez besteko denbora, etxeko lan motaren, egun kopuruaren eta sexuaren arabera. Euskal AE.2013</u>	EUSTAT (Denboracurkontuei buruzko inkesta)	2014
<u>Partaide bakoitzaren batez besteko denbora, aisia aktibo motaren, egun kopuruaren eta sexuaren arabera. Euskal AE.2013</u>	EUSTAT (Denboracurkontuei buruzko inkesta)	2014
<u>Euskal AEko biztanleria, lurralde-eremuen, adin-talde handien eta sexuaren arabera</u>	EUSTAT	Urtean behingoa
<u>Partaide bakoitzaren batez besteko denbora, etxeko lan motaren, egun kopuruaren eta sexuaren arabera. Euskal AE.2013</u>	EUSTAT (Denboracurkontuei buruzko inkesta)	2014
<u>Partaide bakoitzaren batez besteko denbora, aisia aktibo motaren, egun kopuruaren eta sexuaren arabera. Euskal AE.2013</u>	EUSTAT (Denboracurkontuei buruzko inkesta)	2014
<u>Euskal AEn 16 urte eta gehiagoko biztanleria okupatua hiruhilekoaren arabera lurralde historikoari eta sexuari jarraiki (milaka).III/2017</u>	EUSTAT (Biztanleria jardueraren arabera sailkatzeko inkesta)	Urtean behingoa
<u>EAEko batez besteko errenta pertsonala errenta motari erreparatuta, lurralde historikoaren eta sexuaren arabera (eurotan).2015</u>	EUSTAT (Pertsonen eta Familien Errentaren Estatistika)	2017
<u>Partaide bakoitzaren batez besteko denbora, etxeko pertsonentzako zaintza motaren, egun kopuruaren eta sexuaren arabera. Euskal AE.2013</u>	EUSTAT (Denboracurkontuei buruzko inkesta)	2014
<u>Partaide bakoitzaren batez besteko denbora, etxeko lan motaren, egun kopuruaren eta sexuaren arabera. Euskal AE.2013</u>	EUSTAT (Denboracurkontuei buruzko inkesta)	2014
<u>Pertsona okupatuak lanaldiaren, sexuaren eta autonomia-erkidegoaren arabera.</u>	INE (Biztanleria aktiboaren inkesta)	Hiru hilean behingoa
<u>Euskal AEko unibertsitateetan ikasketak amaitutako ikasleak, zentroaren titulartasunaren eta ikasketa-adarraren arabera sailkatuta, eta ikasketa-mailaren eta sexuaren arabera bereizita.2015/2016</u>	EUSTAT (Unibertsitate Estatistika)	2017
<u>Euskal AEn Lan Heziketan matrikulatutako ikasleak, gradu eta familia profesionalaren arabera, lurralde historiko eta sexuari jarraiki.2015-16</u>	EUSTAT (Eskola Jarduerari buruzko Estatistika)	2017
<u>EAEko unibertsitateetan lehen eta bigarren zikloko eta graduiko ikasketetan matrikulatutako ikasleak, titulazioaren, lurralde historikoaren eta sexuaren arabera.</u>	EUSTAT (Unibertsitate Estatistika)	2017
<u>EAEko administrazio elektronikoa azken hiru hilabeteetan erabili duten 16 eta 74 urte arteko biztanleak, sexuaren arabera (milak eta %).</u>	EUSTAT (Informazioaren Gizarteari buruzko Inkesta)	2016
<u>Partaide bakoitzaren batez besteko denbora, aisia aktibo motaren, egun kopuruaren eta sexuaren arabera. Euskal AE.2013</u>	EUSTAT (Denboracurkontuei buruzko inkesta)	2014
<u>Lanbide eta administrazio jardueretan okupatutako langileak, sexu, jarduera eta Euskal AEko lurraldearen arabera</u>	EUSTAT (Zerbitzuen Estatistika)	2014

BESTE DATU-ITURRI BATZUK:

- Género y política urbana. Arquitectura y urbanismo desde la perspectiva de género. Generalitat Valenciana, 2017.
- 2016ko Euskal Autonomia Erkidegoko Mugikortasunaren Azterlana. Ekonomiaren Garapen eta Azpiegitura Saila. 2017ko martxo
- Bilboko auzoen IV. hiri-behatokia. Análisis, generoaren ikuspuntutik. Deusto Gizarte Berrikuntza. Deustuko Unibertsitatea. 2016ko apirila.
- EAEko bizitegi-bazterketa larria genero-ikuspegitik. Emakunde-Emakumearen Euskal Erakundea. 2016ko urtarrila
- Generoaren araberako eraginaren ebaluazioa hiri-segurtasunean. Emakunde-Emakumearen Euskal Erakundea. 2012
- Familia-egituraren bilakaera, 2006. Emaizak aztertzea. Euskal Estatistika Erakundea (EUSTAT).

5. ERREFERENTZIAZKO DOKUMENTUAK

AZTERLANAK ETA TXOSTENAK

- Perspectiva de Género en las Directrices de Ordenación Territorial del País Vasco. Propuestas de acción. Sánchez de Madariaga, Inés. (2016) Eusko Jaurlaritzako Ingurumen eta Lurralde Politikako Saila. Madrilgo Unibertsitate Politeknikoko Zientzia, Teknologia eta Berrikuntzako Genero Politiken UNESCO Katedra.
- Género y política urbana.Arquitectura y urbanismo desde la perspectiva de género. Etxebizitza, Herri Lan eta Lurralde Antolamendu Saila, 2017ko otsaila.
- Hirigintza barneratzailea.Kaleek badute generoa. Etxebizitza, Herri Lan eta Garraio Saila. Eusko Jaurlaritz, 2012.
- Irungo Hiri Debekatuko mapa. Gizarte Ongizateko Arloa. Irungo Udala. 2011
- Hiri-analisirako manuala.Generoa eta eguneroko bizitza.Generoaren eta herritarren eguneroko bizimoduaren ikuspegitik hirigintzaren analisi-mapak egiteko metodologia-eskuliburua.Hiri debekatuaren mapak EAEn. Etxebizitza, Herri Lan eta Garraio Saila. Eusko Jaurlaritz. 2010eko otsaila.
- Manual práctico para una señalización urbana igualitaria. Espainiako probintzien eta udalerrien federazioa. Emakumearen Institutua. berdintasun Ministerioa. 2009. Urbanismo con perspectiva de género. Andaluziako Emakumearen Institutua. Berdintasunerako eta Gizarte Ongizatearen Saila. Ekonomia eta Ogasun Saila. Andaluziako Junta.
- Guía de urbanismo con perspectiva de género. Román, Marta y Velázquez, Isabela. 2008
- La perspectiva de género aplicada a las viviendas de nueva construcción. Berdintasun eta Enplegu Saila. Fuenlabradako Udala. Abendua, 2007.

EMAKUNDE

EMAKUMEAREN EUSKAL ERAKUNDEA
INSTITUTO VASCO DE LA MUJER